

Konrad Harasim

Terroryzm samobójczy w interpretacji islamu

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 25, 70-84

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERRORYZM SAMOBÓJCZY W INTERPRETACJI ISLAMU

ISLAMIC INTERPRETATION OF SUICIDE TERRORIST ATTACKS

KONRAD HARASIM

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

ABSTRACT

Most of the media reports and expert statements commenting the wave of terrorism concentrate their semantic on “Islamic terrorism”, especially “Islamic suicide attacks”. Although I am fully aware of the need to use mental shortcuts or generalizations, I would like to find the answer to the question: what explanation of suicide attacks does Islam provide?

Islam condemns suicide a priori and suicide attacks bring shame to this religion, which identifies itself as a religion of peace, tolerance and love. At the same time Islam honours martyrs, thus, maybe contemporary terrorists are considered to be martyrs? Or maybe they are only a strategic tool of modern war tactic? What do the scholars of Islam say about it, how do they interpret terrorist attacks? Are their authors Muslim in terms of Koran? Does Koran differentiate between martyrs and terrorists?

Suicide bombers do not treat themselves as victims. They treat themselves as martyrs whose deeds should motivate their brothers in faith to take action as well. They consider themselves to be martyrs, but Islam denies

their martyrdom. However, religious rules are no longer valid in the face of war, not only the current one.

Key words: suicide terrorism, martyr, *The Holy Quran*, hermeneutics of Islam

ABSTRAKT

Większość doniesień medialnych ale też wypowiedzi eksperckich, komentujących falę terroryzmu – skupia aparat semantyczny wokół „terroryzmu islamskiego” a szczegółowiej „islamskiego terroryzmu samobójczego”. Zdaje sobie w pełni sprawę, z potrzeby stosowania skrótów myślowych czy uogólnień. Niemniej, chciałbym uzyskać odpowiedź na pytanie: jaka jest eksplikacja terroryzmu samobójczego przez islam?

Islam potępia samobójstwo *a priori*, a zamachy samobójcze przynoszą hańbę tożsamości tej religii, identyfikującej się jako religia pokoju, tolerancji i miłości. Jednocześnie islam oddaje cześć męczennikom – może zatem współcześni terroryści są postrzegani jako męczennicy? A może są tylko strategicznym narzędziem nowoczesnej taktyki wojennej? Co mówią o tym znawcy islamu, jak interpretowane są ataki terrorystyczne? Czy ich autorzy są islamistami w rozumieniu świętych ksiąg? Czy Koran różnicuje męczenników od terrorystów?

Terroryści samobójcy, nie traktują siebie w kategorii ofiary. Traktują siebie jako męczenników a ich czyn ma motywować do działania współbraci. Sami określają się jako męczennicy ale islam wyklucza ich męczeństwo. Z tym, że nakazy religijne przestają mieć znaczenie w obliczu wojny, nie tylko tej dzisiejszej.

Słowa kluczowe: terroryzm samobójczy; męczennik; Koran, hermeneutyka islamu

WSTĘP

W celu odpowiedzi na postawione pytanie, postanowiłem przeprowadzić (w zasadzie próbę) analizy tekstów, które są źródłami prawa w islamie. Przyjęcie perspektywy badań jakościowych, opartych na szerokiej inspiracji filozoficznej z jednej obliguje badacza do wielokrotnej i wieloaspektowej analizy badanych źródeł. Stawiając sobie za zadanie poznanie konstruowanego przez ludzi świata postanowiłem zastosować analizę her-

meneutyczną źródeł prawa islamskiego. Dane tekstowe, w myśl podejścia hermeneutycznego¹, należy odczytywać (dokonywać rekonstrukcji) mając na uwadze kontekst ich powstania oraz umieszczenia ich w perspektywie całości, do której należą. Hermeneutyka posiada szerokie spektrum metod interpretowania², niemniej najszerszej stosowane i opracowane są: hermeneutyka filozoficzna (metoda badań naukowych) i hermeneutyka techniczna (technika interpretacji tekstów).³ Ja na potrzeby niniejszego artykułu, przyjąłem perspektywę hermeneutyki technicznej (odtworzącej, rekonstrukcyjnej). Zastosowanie perspektywy interpretatywnej przy użyciu hermeneutyki technicznej, pozwoli mi dotrzeć do autentycznego sensu tekstu (h. literalna) i jednocześnie określić jakie znaczenie owy tekst zawiera (h. figuratywna)⁴. Interpretatywizm korzysta w wypracowanych przez hermeneutykę zasad poznawania znaczeń.

ŹRÓDŁA PRAWA ISLAMSKIEGO

Islam zdecydowanie wiedzie prym wśród religii monoteistycznych pod względem porządku prawnego, jaki systematyzuje życie wiernych, które to ma przebiegać według określonego ideału. Najistotniejszym źródłem prawa islamskiego jest Święty Koran, uważany za dosłowne słowa Bożego. Zadanie „pomocnicze” pełnią Sunny, Idźma i Kijas. Nie mniej znaczące od źródeł prawa są dedykowane im metody interpretacji czy wyjaśnienia nieścisłości, taki jak *naskh*.⁵

KORAN

Święty Koran jest uważany w islamie za objawienie słów Allacha, przez co jest podstawowym źródłem prawa. Dosadnie obrazuje to cytat: *To jest*

¹ A. Przyłębski, *Oblicza hermeneutyki*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1995.

² Hermeneutyka wykorzystywana jest przez różne nauki a tym samym materiałem badawczym nie zawsze jest tekst „zastany”, w psychologii stosuje się tekst „wywołany” – czyli zapis przeprowadzonych wywiadów pogłębionych; socjologia korzysta z zasobów hermeneutyki do prowadzenia badań biograficznych.

³ A. Przyłębski, op. cit., s. 48.

⁴ A. Burzyńska, M.P. Markowski, *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2006, s. 17.

⁵ *Naskh* – unieważnienie, uznanie za nieobowiązujący dany przepis prawny, czy zmiana dotychczasowego rozumienia danego przepisu. Szerzej por. M. Sadowski, *Powstanie i rozwój islamskiej doktryny prawa (VII – IX w.)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 55, s. 3–31; A.-M. Delcambre, *Mahomet. Głos Allaha*, Wrocław 1996, Witkowski S. W., *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego*, Warszawa 2009.

objawienie Pana światów!⁶ lub Koran nie mógł być wymyślony poza Bogiem!|On jest potwierdzeniem prawdziwości, tego,|co było przed nim,|i wyjaśnieniem Księgi |- co do której nie ma żadnej wątpliwości - |pochodzącej od Pana światów⁷. Koran dzieli się na 114 sur⁸ o zróżnicowanej długości i około 6235 ayat⁹. Najkrótsza sura ma dziesięć słów, natomiast najdłuższa ponad sześć tysięcy. Generalnie sury są klasyfikowane według miejsc gdzie nastąpiło objawienie. W przypadku 85 ze 114 sur, objawienia miały miejsce w Mekce, w miejscu narodzin Proroka, gdzie otrzymał pierwsze objawienia i skąd Islam bierze swój początek. Pozostałe 29 sur, zostały spisane w Medynie, której lud przyjął islam jako pierwszy.

Pomimo założeń, Koran nie jest zbiorem tekstów prawnych czy chociażby zbiorem norm, zakazów i nakazów. Mniej niż 7 procent wszystkich wersetów Koranu odnosi się do kwestii prawnych, a z tych wierszy o charakterze legislacyjnym, prawie połowa z nich odnosi się do *ibadat*¹⁰, takich jak wymagania dotyczące postu, modlitwy czy jałmużny. Druga część skupia się na kwestiach małżeńskich, dziedziczeniu, transakcjach handlowych i innych sprawach gospodarczych oraz określeniu czym jest zbrodnia i jak powinna być ukarana¹¹.

Część wersetów dotyczących zagadnień prawnych jest sformułowana wprost – leksyka, semantyka i topografia wypowiedzi jest zrozumiała i nie wymaga dociekań. Ekspersi dzielą te wersy (a nawet frazy wewnątrz werśów) na „ostateczne” i „elementy niepewne”¹².

Drogi interpretacji nie są jasno wyznaczone, pewne jest to, że ostatecznie wszystko musi być zgodne z wolą Boga. Wielu ekspertów podnosi kwestię kontekstualności w interpretacji słów Allaha – ta właśnie kontekstualność jest furtką dla ekstremistów, którzy traktują Koran instrumentalnie.¹³

⁶ Koran, przekład: Józef Bielawski, PIW, Warszawa, 1986, 26:192.

⁷ Ibidem, 10:37.

⁸ Rozdział w Koranie.

⁹ Ayat – arab. znak – rozumiany jako wers.

¹⁰ Arabski termin pochodzi od terminu „czczenia”. Obszar prawa islamskiego poświęcony rytuałom związanym z modlitwą.

¹¹ szerzej: por. M. Sadowski, *Powstanie i rozwój...*, *op. cit.*

¹² Mohammad H. Kamali, *Principles of Islamic Jurisprudence*, Cambridge, Islamic Texts Society, 2003, 39–40.

¹³ Ibidem; 43.

SUNNY

Sunna jest drugim podstawowym źródłem prawa i jest definiowana jako przykłady życia proroka Mahometa¹⁴. Koran zaleca stosowanie się do przesłania płynącego z Sunn: *O wy, którzy wierzycie! Słuchajcie Boga! Słuchajcie Posłańca!*¹⁵ *Czy Ktokolwiek słucha Posłańca, ten słucha Boga*¹⁶. Opowieści o życiu proroka, są dodatkowym katalogiem nakazów i zakazów – mają pomóc wierzącym w postępowaniu normatywnym.

Przed przystąpieniem do badania podstawowych doktryn prawa islamskiego, należy zauważyć, że muzułmanie nadal dyskutują, czy wiedza objawiona Prorokowi (poprzez Koran i Sunnę) była przeznaczona do stosowania dosłownie czy też jako metaforę.

Nie wszystkie doktryny prawa islamskiego są stosowane przez ogół wyznawców Allaha. Poniżej przedstawię te, które są akceptowane i stosowane przez całą społeczność muzułmańską.

KIJAS

Jedną z głównych doktryn prawa islamskiego jest *qiyas* analogiczne rozumowanie. Kijas dosłownie oznacza „pomiar” lub „stwierdzenie”. Doktryna Kijas opiera się na założeniu, że wierzący zobowiązani są do radzenia sobie z problemem, dla którego nie ma jasnego rozwiązania zarówno w Koranie lub wewnątrz Sunnach. Radzenie ma polegać na odwołaniu się do podobnych sytuacji w Koranie lub Sunnach¹⁷.

Pomimo wielu wyzwań i nieścisłości w stosowaniu Kijas, pozostaje on ważnym narzędziem interpretacji prawa. Kijas pozostaje integralną częścią prawa islamskiego – pomogła rozwiązać wiele współczesnych problemów, np. ustalenia jak muzułmańscy astronauta powinni przeprowadzić swoje modlitwy na orbicie. Ponadto, podczas gdy krytycy twierdzą, że prawo islamskie jest z natury nieracjonalne, trwałe korzystanie z Kijas pomaga pokazać, jak rozum ludzki ma głęboki wpływ na to, co jest często opisywane jako część niezmiennego zbioru prawa religijnego.

¹⁴ Wael Hallaq, *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, 46.

¹⁵ Koran, 4:59.

¹⁶ Koran, 4:80.

¹⁷ Kamali, op. cit., s. 197.

IDŹMA

Chociaż Kijas pozwala uczonym analogizować nakazy prawne, które nie zostały dokładnie uwzględnione w Koranie, to pozostają kwestie, gdzie odwołania do Koranu niewiele przynoszą. Idźma to osiągnięcie konsensu w rozstrzygnięciu danego problemu prawnego. Konsensus ten wypracowany jest przez grupę uczonych w prawie i obowiązuje wszystkich wierzących – staje się źródłem prawa.¹⁸ Umocowanie w prawie Idźmy wywodzi się z wersetu: *O wy, którzy wierzycie! Słuchajcie Boga! Słuchajcie Posłańca! I słuchajcie tych spośród was, którzy posiadają moc rozkazowania! A jeśli się sprzecacie o coś między sobą, to przedstawcie to Bogu i Posłańcowi – jeśli wierzycie w Boga i w Dzień Ostatni! To jest lepsze i piękniejsze jako objaśnienie.*¹⁹

IKHTILAF

Doktryna *ikhtilaf* (co dosłownie oznacza „brak zgody” w języku arabskim) jest przeciwieństwem doktryny idźma. Pozwala ona muzułmaninom wybrać interpretację prawa religijnego, która najlepiej pasuje do okoliczności i powoduje najmniej szkód. *Ikhtilaf* daje w ten sposób wiernym swobodę wyboru spośród różnych poglądów, co prowadzi do braku spójności w postrzeganiu tych samych zagadnień czy sytuacji. Jedyne pozycja Mahome-ta postrzeganego jako proroka jest niedoprzeinterpretowania – pozostałe aspekty mogą być pojmowane odmiennie a niekiedy sprzecznie²⁰.

TERRORYZM A MĘCZEŃSTWO – HERMENEUTYKA ISLAMU

Samobójstwo bezdyskusyjnie jest działaniem celowym, mającym cierpienie (psychicznego lub fizycznego), w kręgu moich zainteresowań pozostaje wykorzystanie śmieci samobójczej w celu wyrządzenia krzywdy innym. W Durkheimowskim²¹ studium samobójstwa, odnajdujemy samobójstwo jako akt altruizmu. W perspektywie zamachów terrorystycznych można to zakwalifikować jako męczeńską śmierć w imię religii. Męczennicy postrzegani są jako nieustraszeni w obronie religii ci, którzy wkładają każdy

¹⁸ Ibidem, s. 201.

¹⁹ Koran, 4:59.

²⁰ Koran, op. cit., Wprowadzenie, s. 836.

²¹ E. Durkheim, *Samobójstwo. Studium z socjologii*, Przeł. Krzysztof Wakar. Warszawa, 2006, Oficyna Naukowa, 37.

wysiłek dla utrzymania i propagowania określonego *statusu quo* – oddają życie w imię wyższych celów²².

Islam gwarantuje, że ostateczny akt poświęcenia, walcząc w imię religii ma przynieść odkupienie i profity po śmierci – tak otrzymywane od Boga, jak od ludzi. Nagroda, która spotka męczennika (arab. *shahid*) w raju to dziewice: *Będą tam hurysy²³ o wielkich oczach, podobne do pęty ukrytej – w nagrodę za to, co czynili²⁴*. Osoby powołujące się na ten cytat podają zazwyczaj, że owych dziewic ma być 72 dla każdego męczennika. Koran nic nie mówi o jakiegokolwiek liczbie – co prawda w *tasfirze²⁵* do sury 55: *znajdujemy: „Najmniejsza nagroda dla ludzi w Raju jest miejscem, gdzie znajduje się 80.000 służących oraz 72 żony, nad którymi jest gmach udekorowany perłami, akwamarynem, rubinami, i jest tak duży jak od al-Jabiyyah do San²⁶*. Z tym, że nie wszyscy znawcy prawa islamskiego zgadzają się co do tego, czy to mają być dziewice, anioły czy może winogrona.

Choć analizuję religijny aspekt terroryzmu – analiza nie będzie pełna bez przedstawienia krótkiej analizy tego zjawiska z punktu widzenia nauk społecznych.

Pape²⁷ postuluje, że terroryzm samobójczy (nie zależnie od jego formy) jest najbardziej drastyczną formą terroryzmu – z jednej strony zmusza się członków organizacji do dokonania tego aktu a z drugiej jego skutki są nieprzewidywalne. Pozostałe formy terroryzmu mają za zadanie uzyskanie poparcia dla określonych idei czy działań, natomiast terroryzm samobójczy ma na celu wymuszenie zgody. Inny badacz problematyki, Awofeso traktuje terroryzm samobójczy jako element wojny psychologicznej. Zakłada, że dobór celów i sama forma mają wzbudzać lęk. Zjawisko paniki moralnej²⁸ z jakim mamy do czynienia każdorazowo po zamachu terrorystycznym jest znakiem dla organizacji terrorystycznych do gromadzenia

---

²² Kamali, op. cit., s. 75.

²³ *Hur* – dziewczica z czarnymi oczami; Hury czekają w raju nie tylko na męczenników, są do dyspozycji każdego, kto się tam dostał. Możemy zatem wnioskować że tylko mężczyźni mogą do raju się dostać.

²⁴ Koran 56:22–24.

²⁵ *Tasfijr* – komentarz koraniczny.

²⁶ Koran, op. cit., *Tasfir* do sury 55, s. 865.

²⁷ R. Pape, *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York, Random House 2005, s. 23.

²⁸ Szerzej: Stanley Cohen- *Folk Devils and Moral Panic*, London 1972; Sheldon Ungar, *Panika moralna vs. Społeczeństwo ryzyka: konsekwencje zmian w sferze niepokojów*

większego zasobu „męczenników”²⁹. „Altruizm samobójczy” jest w islamie akceptowalny ale tylko na polu walki – nie do przyjęcia jest Durkheimowski samobójca egoista³⁰.

Terroryzm samobójczy jest zaplanowanym i racjonalnym – z punktu widzenia planujących – działaniem. Z narracji, jakie możemy odnaleźć w przekazach organizacji terrorystycznych wynika, że terroryzm samobójczy traktowany jest jako element taktyki wojennej. Przyjęcie tej taktyki uzasadnienie jest faktem, że wojna toczy się pomiędzy silnymi a uciśnionymi, którzy nie mają jak się bronić – czyli wojny niesprawiedliwej. Stąd zakładanie pasa szahida – celem unicestwienia owych niesprawiedliwych – jest jedyną możliwą odpowiedzią na ucisk, frustrację czy ubóstwo³¹. Tłumaczenie terroryzmu samobójczego jako antidotum na nierozwiązane kwestie społeczne zostało przez Pape³² odrzucone. Zwrócił on uwagę, że większość przywódców organizacji terrorystycznych jest wykształcona, zasobna i zintegrowana ze światem Zachodu. Z wcześniejszej analizy jasno wynika, że istnieją podziały w świecie muzułmańskim, związane z postrzeganiem i oceną terroryzmu samobójczego. Jedni usprawiedliwiają jego działania jako element „świętej wojny” z niesprawiedliwością a drudzy traktują to jako „atak muzułmanów na muzułmanów”³³.

Jak zatem wygląda owa dopuszczalność ataków samobójczych w Koranie – poświęcenie i męczeństwo czy taktyka wojenna? Dżihad nie jest monolitem, z jednej strony uznawany jest za nieodzowny i integralny element islamu a z drugiej traktowany jest jako zło samo w sobie. W Koranie odnajdujemy *Czyż wy oczekujecie dla nas czegoś innego niż dwóch najpiękniejszych? Męczeństwa lub zwycięstwa?*³⁴ Zatem wierzący uważa za swój sukces, jeśli poświęca swoje życie i bogactwo w imię Boga. Kryterium sukcesu lub niepowodzenia jest to, czy otrzyma za to zapłatę w postaci uznania za męczennika przez współczesnych oraz otrzymania upragnionego miejsca u boku Allacha. W zasadzie wróg nie musi być pokonany, kwestią nadrzęd-

---

społecznych [w:] Sztompka P., Bogunia-Borowska M., *Socjologia codzienności*, Kraków 2008, s. 907-934.

²⁹ Kamali, op. cit., s. 77.

³⁰ Durkheim, op. cit., s. 54.

³¹ K. Levi, Ken X. —Homicide and Suicide: Structure and Process, *Deviant Behaviour*, 3, (1995), 91-115, – dostęp online: <http://www.tandfonline.com/>

³² Pape, op. cit. s. 200.

³³ K. Levi, op. cit.

³⁴ Koran, 9:53.

na jest oddanie życia w imię Boga i otrzymanie statusu męczennika. Możemy tu mówić o swoistej transakcji między Bogiem a jego sługami: *Zaprawdę, Bóg kupił u wiernych ich dusze i ich majątki, w zamian za co otrzymają Ogród. Oni walczą na drodze Boga i zabijają, i są zabijani, zgodnie z Jego prawdziwą obietnicą w Torze, Ewangelii i w Koranie. A kto wierniej wypełnia swoje przymierze aniżeli Bóg? Cieszcie się więc z handlu, jaki z Nim zrobiliście! To jest osiągnięcie ogromne!*³⁵ Wiara jest tu traktowana nie tylko jako koncepcja metafizyczna ale jako wymiana. Oddawane jest życie i dobytek w imię wiary a w zamian otrzymuje obietnicę życia po śmierci. Droga do zostania męczennikiem jest klarowna: *A kto posłucha Boga i Jego Posłańca, będzie wraz z tymi, którym Bóg okazał dobroć: z prorokami i sprawiedliwymi, z męczennikami i świętymi. Jakże oni są piękni jako towarzysze!*³⁶ Zakwalifikowanie i otrzymanie statusu męczennika jest zagwarantowane obrońcom woli Boga, Koran jasno to precyzuje: *I nie mówcie na tych, którzy zostali zabici na drodze Boga: „Umarli!” Przeciwnie, oni są żyjący! Lecz wy nie jesteście świadomi.*³⁷ Jasno wynika z tego, że śmierć w obronie Boga lub Jego woli jest czymś pożądanym po (paradoksalnie czy nie) śmiercią nie jest. Powyższy cytat jest (oczywiście jednym z wielu) jaki wykorzystują przywódcy grup terrorystycznych w celu motywowania terrorystów. Wywołują w nich pożądanie dokonania czynu w imię Boga.

W literaturze przedmiotu można spotkać nawet typologię męczenników w islamie. Typologia powstała na podstawie ksiąg napisanych przez inżynierów prawa islamskiego, takich jak Al.-Kasani czy Az-Zuhayli³⁸. Odnajdujemy tam:

- *męczennika doskonałego*, którego cechować powinny: wyznawanie islamu; odpowiedzialność – dzieci i chorzy psychicznie z definicji są nieodpowiedzialni (terroryzm dzieci wyklucza ich męczeństwo – muszą umrzeć w walce z armią wroga); czystość – nie muszą być poddani rytualnej ablucji ciała; ich zgon musi nastąpić w wyniku niesprawiedliwej przyczyny – na polu walki; nie mogą być rannym wyniesionym z pola walki; nie może być umyślnym mordercą chyba, że w celu zgładzenia przeciwnika³⁹.

³⁵ Koran, 9:111.

³⁶ Koran, 4:69.

³⁷ Koran 2:154.

³⁸ E. Çapan (red.), *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, J. Sander (tłum.), Warszawa 2007.

³⁹ Ibidem, s. 74.

W tym momencie należy przypomnieć o doktrynie *Ikhtilaf*, która jest narzędziem pozwalającym na rozbieżne czytanie wersetów Koranu. Współcześni admiratorzy tradycji islamskiej i wyznawcy Koranu zdecydowanie nie przestrzegają zasady Al-Kasaniego mówiącej o tym, że męczennikiem może być tylko ten, który zginął na polu walki.

– *męczennika tego świata* – poległ w walce ale uznano, że ich intencje nie były zgodne z wolą Boga: *Oni was zaklinają, abyście byli z nich zadowoleni. Lecz, zaprawdę, Bóg nie jest zadowolony z ludzi szerzących zepsucie!*⁴⁰

„Kandydat” na męczennika nigdy nie ma gwarancji czy jego działanie będzie uznane za działanie w imię Allacha, ale wiara ta jest podtrzymywana: *A kto bierze sobie za opiekuna Boga i Jego Posłańca, i tych, którzy uwierzyli... zaprawdę zwolennicy Boga będą zwycięzcami!*⁴¹ Wśród wyznawców Allacha, a w szczególności wśród fundamentalistów, rozwinął się kult męczeństwa (*istishhad*), który jest dla organizacji terrorystycznych narzędziem propagandowym.

W samym Koranie czy Sunnach nie znajdziemy informacji klasyfikujących danego człowieka jako męczennika lub terrorystę. W literaturze przedmiotu – gdzie cytowani są znawcy prawa islamskiego, którzy opierają się na doktrynie *idźma* – można odnaleźć próby klasyfikacji zjawiska. Nuriye Akman⁴² rozstrzyga, że męczennikiem może być tylko ten, który odda życie w walce podczas działań militarnych, zaznacza tym samym dopuszczalność wszelkich metod ataku. Jednocześnie użycie jakichkolwiek środków przynoszących śmierć ludziom poza terenem toczących się walk, traktuje jako podstawę do wykluczenia męczeństwa. Inaczej, pozbawiając życia żołnierza można zostać męczennikiem a pozbawiając życia cywilów przestaje się być członkiem muzułmańskiej społeczności. Akman podaje przykłady, kiedy męczeństwo zostaje bezwzględnie wykluczone: a) pozbawianie życia niewinnych ludzi, b) wyrządzanie strat w kraju, który przyjął muzułmanina do swojej społeczności, c) spowodowanie wstrząsu psychicznego⁴³, d) spowodowanie cierpienia własnej rodziny, e) zepsucie wizerunku islamu, f) wspomaganie organizacji przestępczej, co dosyć wyraźnie oddaje cytat: *Ten, kto zabił człowieka, który nie popełnił zabójstwa*

⁴⁰ Koran, 2:96.

⁴¹ Koran, 5:56.

⁴² E. Çapan (red.), *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, J. Sander (tłum.), Warszawa 2007.

⁴³ ihrab

i nie szerzył zgorzienia na ziemi, czyni tak, jakby zabił wszystkich ludzi. A ten, kto przywraca do życia człowieka, czyni tak, jakby przywracał do życia wszystkich ludzi⁴⁴.

Swoiste uduchowienie przemocy, przyznanie terrorystom religijnej legitymacji to nie wpływ fundamentalizmu czy konserwatyizmu islamskiego. Większość grup terrorystycznych – niezależnie od preferencji religijnych czy ideologicznych – stosuje podobne taktyki walki. Doskonałym przykładem są Tamilskie Tygrysy, które pod względem zamachów terrorystycznych popełniły więcej aktów niż Hamas⁴⁵. Jak wcześniej wspomniałem, samobójczy terroryzm jest najbardziej śmiertelną ze wszystkich form terroryzmu – średnio osiem ofiar na atak. Za eskalację w instalacji terroru na świecie są odpowiedzialne grupy terrorystyczne, które traktują go jako element taktyki wojennej. Kwestie religijnie coraz rzadziej są przyczyną zamachów samobójczych. Religia została zreifikowana i wykorzystywana jako narzędzie czy zaplecze dla aktów terroru. Religia daje umocowanie działaniom terrorystycznym – odwołuje się do wspólnotowości, zagrożenia tożsamości ale też jest doskonałym narzędziem w walce politycznej. Źródłem terroryzmu samobójczego upatrywałbym raczej w nacjonalizmie a nie religii – postulat „wyzwolenie narodowe” jest stosowany niezależnie od szerokości geograficznej. Deklarowana przez terrorystów potrzeba sprawiedliwości jest paradoksalnie przyczyną zwiększania „arsenału żywego”. Rosnąca w siłę moc – źle rozumianego – męczeństwa czy poświęcenia dla Boga jest najlepszą zachętą w procesie rekrutacyjnym na nowych wojowników.

Koran dopuszcza przemoc jako akt obrony. Przemoc dozwolona jest także wobec osób łamiących prawa Szariatu. Szariat to system nakazów nakreślonych w Koranie, przez które *Bóg ustanawia dla ludzkości zbiór zasad*⁴⁶. Muzułmanie mają obowiązek przestrzegać Szariatu, a złamanie jego zasad wiąże się nieuchronnie z karą. Koran dopuszcza trzy rodzaje ucisku, jakie mogą być skierowane w obronie Szariatu: zewnętrzną, wewnętrzną i międzyspołecznościami⁴⁷. Dżihad powinien być podejmowany: *w imię*

---

⁴⁴ Koran 5:32.

⁴⁵ Pape, Robert, *op. cit.* s 26.

⁴⁶ Koran, 47:3.

⁴⁷ Wewnętrzna – rozumiana jest jako samoukranie; Zewnętrzna przyznanie się do winy przed społecznością i oczekiwanie na wymierzenie kary; Między społecznościami – wskazanie i ukaranie społeczności sprzeniewierzającej zasady Koranu.

Boga, czystych i szlachetnych intencji, nie dla samego czynienia krzywdy a dla ochrony i wspierania integralności islamu przed wrogiem niewierzącym⁴⁸. Wykorzystanie sił we wszystkich innych przypadkach jest „zakazane przez Boga”⁴⁹. Koran zaleca muzułmanom *Walcz w imię Boga tych, którzy was zwalczają, lecz nie atakuj w pierwszej kolejności. Bóg nie kocha agresorów. Zabijajcie ich, gdziekolwiek ich spotkacie*⁵⁰. Cytat wykorzystywany tylko w drugiej części – nagłówki gazet czy tytuły programów – co zakorzenia wśród odbiorców wykrzywiony obraz Koranu.

Męczeństwo to wszechstronny wysiłek włożony w przestrzeganie słów Allacha. Jest uważany za najwyższą formę *Shahady*⁵¹, czyli danie dowodu na głęboką wiarę⁵².

W kręgu badaczy tematu, tak socjologów, antropologów czy karnistów – często odnaleźć można porównanie męczeństwa do samobójstwa. Koran traktuje samobójstwo jako sprzeniewierzenie się Bogu (bezowocność czynu dla Boga) a męczeństwo (atak samobójczy w imię Boga) jako najwyższe oddanie. Z tym, że Koran zastrzega, iż unicestwić siebie w celu wywołania szkód u wroga można – co raz jeszcze podkreślę – tylko na polu walki.

PODSUMOWANIE

Odpowiedź na pytanie, dlaczego ludzie są gotowi zostać żywymi pociskami jest wieloaspektowa. W aspekcie „islamskiego terroryzmu samobójczego” starałem się odpowiedzieć wyczerpująco. Z jednej strony, źródła prawa w islamie wykluczają i potępiają nie tylko samobójstwo ale również działania terrorystyczne, a z drugiej strony narzędzia interpretacji jakimi dysponują wyznawcy Allaha, pozwalają na przekłamywanie przekazu płynącego ze świętych ksiąg. Pojawienie się zamachów samobójczych jest tak wynikiem sunnickiego synkretyzmu religijnego jak frustracji społeczno-ekonomicznej młodych islamistów, żyjących w krajach Europy Zachodniej, czy też narzędziem walki politycznej.

⁴⁸ Husain Mir Zohar, „*Global Islamic Politics*”, Harper Collins College Publishers, New York 1995, dostęp online: www.ukessays.com.

⁴⁹ Koran, op. cit., 107 (6:151).

⁵⁰ Ibidem, 29, (2.912 and 2.913); ten ostatni cytat a w zasadzie jego stratnie zdanie jest traktowane jako określenie i podsumowanie religii muzułmańskiej przez media i wielu znawców tematu. Wyrwane z kontekstu służy częstokroć za nagłówek w gazetach czy tytułu reportażu.

⁵¹ Muzułmańskie wyznanie wiary.

⁵² Koran, op. cit., s. 803.

Dowolność interpretacji⁵³ Koranu przez ruch odrodzenia islamskiego bezapelacyjnie wpływa na gwałtowną progresję ideologii Dżihadu. „Islamscy terroryści” bez problemu uzasadniają swoje postępowanie jako dozwolone przez Koran, ze względu na obronę wartości religijnych a stosowanie przemocy jest nijako aktem obrony. W oparciu o koraniczną zasadę *ijtihad*⁵⁴ i na fali swoistego rewivalizmu, terroryści odwołują się do słów zapisanych w Koranie i przyjmują je jako uzasadnienie swojej agresji. Zasada *ijtihad* pozwala na dowolną interpretację Koranu o ile owa interpretacja ukierunkowana jest na wypełnienie woli Bożej. Ekstremiści traktują tę klauzulę nie tylko jako podstawę, czy uzasadnienie swoich działań, ale też jako cel sam w sobie. Przy zajmowaniu takiego stanowiska, bez problemu da się kontekstualizować czynniki geopolityczne czy ekonomiczne jako uzasadnienie dla działań terrorystycznych, które w tym momencie są tylko obroną wartości danych przez Boga. Nie można nie zauważyć, że wspomniany przez ze mnie rewivalizm jest silnie skorelowany z nadinterpretacjami Koranu, a co za tym idzie, ze wzmożoną aktywnością terrorystyczną. Odrodzenie duchowe stało się przesłanką do terroryzmu – gdzie sprzężeniem zwrotnym jest utrwalanie terroryzmu jako drogi do zachowania woli Boga.

Reasumując, terroryzm na tle religijnym występuje wtedy, gdy jest oparty na ideologicznej, fanatycznej interpretacji tekstów religijnych. W przypadku braku takich podstaw wyłania się *junk terrorism*⁵⁵. Kimball⁵⁶ wnosi, że funkcje terroryzmu religijnego oparte są na następujących zasadach: uzasadnienie końca świata; święta wojna; ślepe posłuszeństwo; dążenie do „prawdy” i odpowiedni czas działań.

⁵³ Celowo używam określenia „interpretacja” a nie np. „przyjmowanie”, „rozważanie”. Interpretacja to zajęcie określonego stanowiska a w rozpatrywanym przeze mnie kontekście subiektywne i selektywne traktowanie Koranu, jest punktem wyjścia do wyjaśnienia „islamskiego terroryzmu samobójczego”.

⁵⁴ *Ijtihad* – analiza i interpretacja prawna i/lub hermeneutyczna, przez którą racjonalizuje się zasady opisane w Koranie i Sunnach; więcej w: Bosworth, C.E.. *The Encyclopedia of Islam*, Edinburg, University Press, 1978.

⁵⁵ Ma ścisły związek z koncepcjami *Hijacked Religion* czy *quasi religious*, rozumiany jest dowolność interpretacji dogmatów danej religii, przez co te same zagadnienia są postrzegane w zależności od „potrzeb” interpretatora. Interpretacja opiera się na cząstkowym, wrywkowym, niespójnym analizowaniu wybranych fragmentów a pomijaniu elementów nie pasujących ideologicznie. Prowadzi to do reifikacji religii; więcej w: Schwartz Stephen, *“The Two Faces of Islam – The House of Sa’ud from Tradition to Terror”*, Doubleday – Random House, New York 2002, p. 224, dostęp online do książki.

⁵⁶ Kimbal. op. cit., s 81.

Ożywiona dyskusja na temat tego, czy terroryzm islamski wyłania się z Koranu trwa a jej dyskurs jest zróżnicowany. Niemniej, coraz częściej słyszy się głosy znawców Koranu, którzy mówią, że Koran terroryzmu zabrania. Jednocześnie podkreśla się też, znaczenie istnienia „sporu wielkiej przestrzeni”⁵⁷ czy zasadzie „ślepego posłuszeństwa” wobec słowa Bożego – to właśnie te dwa czynniki pozwalają na dynamiczny rozwój ugrupowań terrorystycznych. Narzędzia takie jak indoktrynacja, obietnica spełnienia aspiracji czy ukonstytuowanie postawy męczenników na drodze „odpowiedniej” interpretacji Koranu, są elementem taktyki współczesnej wojny.

BIBLIOGRAFIA

1. Bąk T. (red.), *Oblicza terroryzmu*, Kraków–Rzeszów–Zamość 2011.
2. Bosworth, C.E., *The Encyclopaedia of Islam*, Edinburg, University Press, 1978.
3. Borkowski R., *Terroryzm ponowoczesny. Studium z antropologii polityki*, Toruń 2007.
4. Burzyńska A., Markowski M.P., *Teorie literatury XX wieku*, Kraków 2006.
5. Cohen S., *Folk Devils and Moral Panic*, London 1972.
6. Çapan E. (red.), *Terroryzm i zamachy samobójcze. Muzułmański punkt widzenia*, J. Sander (tłum.), Warszawa 2007.
7. Delcambre A.M., *Mahomet. Głos Allaha*, Wrocław 1996
8. Durkheim E., *Samobójstwo. Studium z socjologii*. Przeł. Krzysztof Warkar. Warszawa, 2006.
9. Elsässer J., *Jak dżihad przybył do Europy. Wojownicy Boga i tajne służby na Bałkanach*, Bo-chwic-Ivanovska M. (tłum.), Warszawa 2007.
10. Filipkowski W., Lonca R., *Kryminologiczne i prawne aspekty finansowania terroryzmu*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2005, nr 4.
11. Hallaq W. B., *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge, 2010.
12. Husain Mir Zohar, *“Global Islamic Politics*, New York 1995, dostęp online: www.ukessays.com.
13. Jusik J., *Narzeczone Allaha. Terrorystki samobójczynie z Czeczenii*, Chorzów 2002.
14. Kamali M.H, *Principles of Islamic Jurisprudence*, Cambridge, 2003.

---

⁵⁷ Ibidem.

15. Levi K., *Homicide and Suicide: Structure and Process*, „Deviant behaviour”, 3, (1995), 91-115, – dostęp online: <http://www.tandfonline.com>
16. Pape R., *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*, New York, 2005.
17. Koran, przekład: Józef Bielawski, PIW, Warszawa, 1986.
18. Machut-Mendecka E., *Oblicza współczesnego islamu*, Warszawa 2003.
19. Przyłębski A., *Oblicza hermeneutyki*, Poznań 1995.
20. Reuter C., *Zamachowcy-samobójcy, współczesność i historia*, Wojnakowski R. (tłum.), Warszawa 2003.
21. Sadowski M., *Powstanie i rozwój islamskiej doktryny prawa (VII – IX w.)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2003, nr 55.
22. Sheldon Ungar, *Panika moralna vs. Społeczeństwo ryzyka: konsekwencje zmian w sferze niepokojów społecznych* [w:] Sztompka Piotr, Bogunia-Borowska Małgorzata, *Socjologia codzienności*, Kraków 2008.
23. Schwartz S., *The Two Faces of Islam – The House of Sa’ud from Tradition to Terror*, Doubleday – Random House, New York 2002, p. 224, dostęp online do książki.
24. Witkowski S. W., *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego*, Warszawa 2009.

Konrad Harasim – politolog, psycholog, absolwent studiów podyplomowych w zakresie Języka polskiego oraz studiów podyplomowych w zakresie Przygotowania pedagogicznego.

Zainteresowania naukowe: bezpieczeństwo strukturalne i personalne, psychosocjologia problemów społecznych, psychologia i socjologia dewiacji, metody jakościowe w naukach społecznych, suicydologia.

konrad.harasim@uph.edu.pl